

[Anasayfa](#) > [Eserleri](#) > [Kalbin Zümrüt Tepeleri](#) > Tevhid

Fethullah Gülen. Kategori: [Kalbin Zümrüt Tepeleri](#).

Tevhid

Tevhid; vahdet kökünden, birleştirme, bir kılma, bir sayma, Allah'ı birleme, "Lâ ilâhe illallah" hakikatine inanma ve bu yüce hakikati sürekli tekrarlayıp durma mânâlarına gelir. Sofîye ıstılahında tevhide, bu mânâların yanında; yalnız Bir'i görme, Bir'i bilme, Bir'i söyleme, Bir'i isteme, Bir'i çağırma, Bir'i talep etme ve O'ndan başkasıyla olan münasebetlerini de hep O'na bağlama, her şeye O'ndan ötürü alâka duyma anlamları da yüklenmiştir.

Tevhid; mebd'e'de, Allah'ın zâtını,

كَلِمًا خَطَرَ بِأَلَاكَ فَاللَّهُ تَعَالَى غَيْرُ ذَلِكَ^[1] fehvâsınca, aklen tasavvur edilebilecek her şeyden tecrid; müntehâda da, zevk u hâlin vüs'at ve derinliği ölçüsünde mâsivâyı (Allah'tan başka her şey) kalben bütün bütün unutup O'na tahsîs-i nazar etmektir. Bu mânâda tevhid, İslâm'ın hem esası hem de meyvesidir. Bu çerçevede mebd'e ve müntehâ mülâhazasıyla bir tevhid telâkkisi, sofîyece sık sık üzerinde durulagelmıştır. Sofîyenin dışındakiler ise, ona biraz daha farklı anlamlar yüklemişlerdir.

Bunlara göre kısaca tevhid; Cenâb-ı Hakk'ı rubûbiyetiyle tastamam bilip, ulûhiyetine karşı da ubûdiyetle mukabelede bulunma ve mes'uliyet şuuruyla hareket etmedir ki, bir taraftan O'nun biricik tasarruf sahibi olduğunu, kavî, fiilî ve hâlî ikrarla beraber, O'nu benzer, zıt, nidd ve nazirden tenzih etmek; diğer taraftan da, böyle bir Mâbud-u Mutlak ve Maksûd-u bi'l-istihkaka karşı ta'zim, tebcîl, takdis mânâlarını hâvi ubûdiyet-i kâmilede bulunma demektir. Bu mülâhazaların bütününü şu şekilde hulâsa etmek de mümkündür: Tevhid; hem bir tevhid-i ilmî ve imanî, hem bir tevhid-i keşfî ve zevkî hem de Hakk'ın kendi has kullarına hususî mevhibesi olan tehvid-i zâtîdir.

1. Tevhid-i imanî ve tevhid-i ilmî, şuhûd ve istidlâl ile elde edilen tevhiddir ki, bu mazhariyeti paylaşılanların, şirkten ve şâibe-i şirkten uzaklaşarak ömürlerini hep vahdâniyet-i ilâhîyi düşünme, O'nu yâd etme ve gönlünün derinliklerinde O'nu duyması şeklinde tecellî eder.
2. Keşfî ve zevkî tevhid, şuhûd ve istidlâl yoluyla elde edilen mârifeti, daha sonra da vicdanî bir keşif ve zevkle duyup hissetme; yaşayıp kalble seslendirme demektir.
3. Tevhid-i zâtî, Hazreti Vahid u Ehad'in, kendinin kendine olan şehadetini tazammun eden öyle derin bir tevhiddir ki, O, kime duyurmuşsa o duyar; kime hissettirmişse o hisseder; duyup hissedenlerin de ya dilleri tutulur ya da O'nun müsaadesi ölçüsünde çevrelerine ifade ve ifaza

edebilirler. Bu mertebedeki tevhidi duyan bir sâlikin nazarında bütün delil ve işaretler renk atar; eşya min vechin serâb olur; bütün varlık itibarîliğe bürünür ve edep insana artık "sus" der; sus der, zira bu makam sükût makamıdır ve bu tevhid de tevhid-i sükûtîdir.

Bu mülâhaza çerçevesinde Mevlânâ tevhid hislerini şöyle seslendirir:

"Ey birader, kıl u kâl erbabından elini çek ki, Cenâb-ı Hakk sende ilm-i ledün izhar eylesin.. söz gelip buraya dayanınca, dudak "pes" edip kapandı.. kalem bu noktaya ulaşınca o da kırıldı. Burası, fesahat yapıp dil dökecek makam değildir; (gel) dem vurmada vazgeç; doğruyu en iyi Allah bilir."

İlm-i ledünnün, mârifet-i ledünne inkılâp etmesi; vicdanın hususî bir iltifatla donanması, cezbin de incizâbın rengine boyanması demek olan bu hâl veya bu makam damlanın deryalaştığı, zerrenin kâinatlaştığı, hiçbirin vücûd pâyesiyle şereflendirildiği mir'âtiyet makamıdır. Ziyâ Paşa, Harâbât mukaddimesinde derin bir şiir zevkiyle bu hâli şöyle resmeder:

"Ey varlığı, varı var eden Var!
Yok yok, Sana yok demek ne düşvar!."

Damlaya derya olma yolunu açan, zerreyi güneş hâline getiren, yoka var olma payesini kazandıran, ibtidâ ile intihâyı câmi ve herkese açık objektif bu tevhidin üstadları peygamberlerdir. Onlar, söz ve mesajlarına tevhidle başlar, duracakları yerde de sükûtî tevhid mülâhazasıyla sükût ederler. Aynı zamanda, hak yolcularının Allah'a açılma sürecinde ilk rıhtım, ilk liman ve ilk rampaları da yine bu ibtidâ ile intihânın birleşik noktası sayılan objektif tevhid mülâhazasıdır. İlk mürselden Son Nebi ve Mürsel'e kadar, vazife ve sorumluluğu "yakaza" şehrahında götüren bütün hak elçilerinin birinci mesajları, **أَعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ** "Allah'a ubûdiyette bulunun ki, sizin O'ndan başka ilâhınız

yoktur."^[2] sözleriyle ifade edilen imanın işte bu rûkn-ü a'zamı olmuş; daha sonra da bunun vuzûh ve inkişâfıyla alâkalı diğer emirler...

Böyle bir tevhid telâkkisi, İslâm'a girişin kapısı, onu, ilme'l-yakîn, ayne'l-yakîn, hakka'l-yakîn mertebesinde duyup zevk etmenin kaynağı, Hakk'ın kendini, kendi bildiği gibi -istidatlara göre- bildirmesinin de ilk çağrısıdır. Böyle bir tevhid anlayışıyla İslâm'a girilir; fıtratları yol almaya müsâit olanlar onunla yol alır; onunla nazar ve istidlâlî araştırmalarına gerçek derinliğini kazandırır; onunla izâfî hakikatlerin perde arkasına muttali olur ve onunla kadim ve hâdis farkının içyüzünü görür; Yaratan ve yaratılan arasındaki en büyük münasebet olan Hâlık-mahlûk münasebetini kavrar, abd ve Mâbud alâkasını anlar.. hatta yine onunla, Rabb'in yaratıklarına karşı mukaddes, münezzeh mübâyenetini, O'nun sıfatlarının kemal, külliyet ve asliyetini; kendi sıfatlarının da eksiklik, cüz'iyet, zilliyet ve izâfiliğini idrak eder; eder ve bütün mülâhazalarını enbiya-yı izâmın telâkki çerçevesine oturtur. Bu üstadların tarif ettiği çerçevede, tevhid adına tenzih ederken ta'tilden, Hakk'a yakınlığı seslendirirken hulûl ve ittihattan, kendini O'nun tecellîlerini temâşâyâ salarken temsilden, sıfatlarını yorumlarken de teşbih ve tecsîm hatasına düşmekten kurtulur ve günde -lâakal- kırk defa tekrar ettiği sırat-ı müstakîm erbabından olma liyâkatini ortaya koymuş olur.. ve yine bu mânâdaki tevhidle hak yolcusu, kaza ve kaderin biricik gerçek kaynağını kavrar; Mutezile ve Cebriye'nin felsefe kaynaklı inhıraflarında ömrünü tüketmez; O'na yönelir.. O'na kullukta bulunur.. O'nu sever.. O'na karşı her hükmüne derin bir saygı duyar.. her şeyi O'ndan bilir -iradesindeki tercih hakkı mahfuz- her şeyi O'ndan bekler.. her zaman O'na itimat eder.. dünya ve ahiret mutluluğunu da O'ndan diler ve dilenir.

Tevhidi, mahiyet ve sıfatlardan mücerret bir vücûd olarak kabul eden Aristo, İbn Sînâ ve Nasîruddin et-Tûsî gibi mütefekkirler, kendilerinden sonra daha farklı şekilde sistemleşip devam edecek olan monizm inhirafına kapı aralamış ve pek çok batıl cereyanın doğmasına vesile olmuşlardır. Tevhidde hulûl ve ittihadı sapanlar ise -bunun neoplatonizm cereyanı ile İslâm ilâhiyatına bulaştığı da söylenebilir- varlığı, Hazreti Vâcibu'l-Vücûd'un mütemâdi tezâhürü ve eşyayı da âdetâ O'nun aynı gibi görerek "tevhid" dedikleri aynı noktada şirke girmişlerdir. İlâhî sıfatları inkâr eden Kaderiye ve Cehmiye'nin Allah'a acz isnad etmeleri ve insan iradesini ilâhlaştırmaları açıktır ve dalâletleri de izahtan vârestedir. Hele insanı, eli-kolu bağlı, kaderin kâhîr rûzgârları karşısında savrulup duran çer çöp telâkkileriyle ele alan Cebriye'nin hâli, aklın bedâhetine bütün bütün ters olmanın yanında Allah'a karşı da en büyük bir iftiradır. İşin doğrusu, bütün bu cereyanların hemen hepsinde bir dâne-i hakikat bulunsada da müntesipleri ifrat ve tefritlerle inhiraflardan kurtulamamış ve ortaya attıkları düşüncelerle de arkadan gelenlere bir sürü kayma noktaları hazırlamışlardır.

Bize gelince; peygamberlerden duyup öğrendiğimiz, onların doğru vârislerinin beyan, tavır, iç müşâhede ve keşifleriyle ikinci kez tanıyıp zevk ettiğimiz, görüp şahit olduğumuz tevhid; Yüce Yaratıcı'nın rubûbiyet ve mârufiyeti, bizim de ubûdiyet ve mârifetimiz açısından Kur'ân ve Sünnet-i Sahîha'nın ısrarla üzerinde durduğu ana temalardandır. Kur'ân ve Allah Rasûlü, sık sık Cenâb-ı Hakk'ın zât, sıfât, esmâ ve ef'âlini, keyfiyeti meçhul "arş" üzerinde istivâsını, enbiya-yı izâm ve rusûl-ü fihâmla konuşmasını, kezâ istediğine, kendiyle konuşma imkân ve şerefini bahşetmesini pek çok yerde zikreder ve O'nun hayatını, ilmini, sem'ini, basarını, kudretini, iradesini, kelâmını, yaratmasını, öldürmesini, öldürdükten sonra diriltmesini, rızık vermesini sürekli hatırlatır ve tevhidi bütün bunların hepsine bağlayarak bizi böyle bir kabul ve iz'âna çağırır.

"Allah o ilâh'tır ki kendisinden başka ilâh yoktur. Hayy'dır, Kayyûm'dır. Kendisini ne bir uyuklama, ne uyku tutamaz..." (Bakara, 2/255) âyetinden "De ki: "Ey mülk ve hâkimiyet sahibi Allahım! Sen mülkü dilediğine verir, dilediğinden onu çeker alırsın!..." (Â-i İmrân, 3/26) âyetine, "O'dur Rahmân, rubûbiyet arşına istivâ eden, kâinata hükümrân." (Tâhâ, 20/5) beyanından "Elif, Lâm, Mîm. Allah o ilâh'tır ki kendinden başka ilâh yoktur. Hayy O'dur, Kayyûm O'dur." (Â-i İmrân, 3/1-2) fermanına, "De ki: Her türlü hamd O Allah'a mahsustur ki, asla evlad edinmemiştir..." (İsrâ, 17/111) âyetinden İhlas Sûre-i Muazzaması'na kadar hemen bütün Kur'ân'da Onun rubûbiyet mazmununun bir nabız gibi attığını, O'nun vücûd ve rubûbiyet nûrlarının bütün eşya ve hâdiselerin çehresinde yıldızlar gibi her zaman parıldayıp durduğunu görmek mümkündür. Rubûbiyet dairesinin bu ihtişamını görüp sezen her vicdan, bu geniş ve şümullü rubûbiyet tablosu veya iç içe rubûbiyet tabloları karşısında, derin bir ubûdiyet şuuruyla gerilime geçer ve "böyle bir tevhid-i rubûbiyet şöyle bir tevhid-i ulûhiyet ister" diyerek: "أَحْمَدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ" "Bütün hamdler, övgüler âlemlerin Rabbi Allah'adır. O Rahman'dır, Rahim'dir. Din gününün, hesap gününün tek Hakimidir." (Fâtîha, 1/2-4) âyetlerini okur ve vicdanında tevhid-i rubûbiyetin dört mertebesini birden duyarak iki bûklüm olur.. يَا أَيُّهَا النَّاسُ

عِبُدُوا... "Ey insanlar! Hem Sizi hem de sizden önceki insanları yaratan Rabbinize ibadet ediniz..." (Bakara, 2/21) hitâbına "lebbeyk" çekerek temkine geçer.. وَأَعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ "Sana ölüm gelip çatıncaya kadar da Rabbine ibadet et..." (Hicr, 15/99) tembihiyle O'nun ezeli rubûbiyetine karşı lâyezâl bir ubûdiyet şuuru mesajını alır.. فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ "O halde sen de yalnız Allah'a ibadet et..." (Zümer, 39/2) fermanından Ona tahsis-i nazarın esas olduğunu anlar.. قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ لَا أَعْبُدُ مَا إِلَّاكُمْ عِبُدُوا اللَّهَ عِندَ وَإِيَّاكُمْ "De ki: Ey kâfirler! Ben sizin ibadet ettiklerinize ibadet etmem..." (Kâfirûn, 109/1-2) sûresini, başının üstünde bir bayrak gibi dalgalandırır, bütün mâsivâyâ karşı tavrını ilân eder..

نَسْتَعِينُ "Yalnız Sana ibadet eder, yalnız senden medet umarız." (Fâtîha, 1/5) ile fitratının gâyesini haykırır ve bu yüce gâyeyi yerine getirme hususunda da fevkalâde bir mahviyet, tevâzu ve tezellülle her şeyi O'ndan beklediğini itirafta bulunur.. ve ulaştığı bu hitap makamı ve kurbet ufkunun hakkını eda sadedinde, birbiriyle iç içe iki mertebe tevhid-i ulûhiyeti ilân ve itirafını

إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ "Bizi doğru yola, Sana doğru varan yola ilet. Nimet ve lutfuna mazhar ettiklerinin yoluna ilet." (Fâtîha, 1/6-7) talebiyle tavzih eder pekiştirir.. bu pozitif istidâdan sonra غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ "Gazaba uğrayanların ve sapkınlarınkine değil." (Fâtîha, 1/7) Bizi doğru yola, Sana doğru varan yola ilet. Nimet ve lutfuna mazhar ettiklerinin yoluna ilet." (Fâtîha, 1/6-7) cümlesiyle bu isteğin negatif buudunu beyanla da hassasiyet ve titizliğini ortaya kor ve günde ortalama kırk defa tevhid-i rubûbiyetten tevhid-i ulûhiyete ve bu gerçeğin azametiyle de tevhid-i ulûbiyete koşarak "ahsen-i takvîm"e mazhariyetinin hakkını eda etmeye çalışır. Hulâsa; Kur'ân-ı Kerim'in tevhid hakkındaki beyanı fevkalâde açıktır. O'nun emrettiği tevhid hem "tevhid-i rubûbiyet" hem de "tevhid-i ulûhiyet" tir. Sûrelerin en uzununu olan Bakara Sûre-i Celîlesi'nden en kısa sûrelerden sayılan Sûre-i İhlas'a kadar hemen her sûrede açık kapalı tevhid takrir edilir. İhlas Sûresi'nde bir yandan tevhid-i ulûhiyet takrir edilirken diğer yandan da Cenâb-ı Hak'ın kemal sıfatlarıyla muttasıf ve noksan sıfatlardan da münezzehe olduğu vurgulanır. Kâfirûn Sûresi ise, açık bir netice olan ibadet ve perestîşin Allah'a yapılacağını ihtar eder ve bizi tam bir tevhid-i kibleye çağırır. Aslında, ciddî bir tetkike tâbi tutulduğunda görülecektir ki Kur'ân-ı Kerim, temelde, hep tevhid yörüngesi üzerinde yürümektedir. Evet O'nda, Allah'tan, Allah'ın isim, sıfat ve fiillerinden haber veren âyetler "tevhid-i ilmî-yi haberi"ye meşhur ifadesiyle "tevhid-i ulûhiyet"e delâlet eden beyanlardır. Eşi, şeriki, zıddı, niddi olmayan Mâbud-u Mutlak'a ibadete ve O'ndan mâadasını da ^[3]وَنُخَلِّعُ وَتَرْكُ مَنْ يَفْجُرُكُ^[3] fehvâsınca mâbudiyetten azle delâlet eden fermanlar da, "tevhid-i irade-i talebî", mâruf ifadesiyle "tevhid-i rubûbiyet"i gösteren delillerdir.

Diğer bir yaklaşımla, tevhid-i rubûbiyet veya tevhid-i ilmî, Hazreti Rûh-u Seyyidi'l-enâm'ın haber verdiği hakikatleri tasdik; tevhid-i amelî veya tevhid-i ulûhiyet de emrolunan şeyleri emrolunduğu çerçevede yerine getirme ve yasaklanan şeylerden de içtinab etmekten ibarettir. Tevhid-i ilmînin tamamîyeti, Zât-ı Bârî'yi kemal sıfatlarıyla muttasıf bilip noksan sıfatlardan da tenzih etmekle gerçekleşir; tevhid-i amelî ise, böyle bir Zât-ı Ecell-i Âlâ'ya ibadet etmek, muhabbet duymak, O'na karşı ihlâslı davranmak ve havf u recâ dengesini korumakla tahakkuk eder.

Pratik olarak gerçekleştirilebildiği takdirde potansiyel intihâ sayılan, halihazırdaki durumu itibarıyla Hak yolcusunun ibtidâ televvünlü bütün seyahatleri, deliller, bürhanlar ve afakî-enfûsî müşâhede ufkunda cereyan eder. Deliller, bürhanlar, afakî-enfûsî müşâhedeler tevhidin en sağlam ayaklarıdır; her sâlik, seyr-i sülûk-i ruhânîsinin hemen her merhalesinde, bunların iş'ar ve işaretlerini makamıyla münasebet içinde imtisas eder, değerlendirir; değerlendirmelerin daha engin yorumlara, duyuşlara açılması ölçüsünde de delilde aynı medlûlü duyar.. şahitte "bî kem u keyf" meşhûda ulaşır.. ve peygamberlerin sundukları mesajları; keşiflerin, zevklerin, vicdanî duyuşların gökler kadar engin atmosferinde, medlûl, meşhûd ve müberhen öncelikli; hatta âdeta, delilden, şâhitten, bürhandan azade kalmış gibi duygular üstü duymaya, görmeler üstü görmeye, işitmeler üstü işitmeye başlar ve بَغَيْرِ كَيْفٍ وَإِدْرَاكِ وَضَرْبٍ مِنْ مِثَالٍ "Keyfiyeti meçhul idrak edilemez ve misallendirilemez." ufkunda ulvî ve nezih bir temâşâ zevkine erer. İşte, âfakta ve enfüste görülüp sezilen bu delil ve şahitler sayesinde, Allah'ın eşya ve hâdiseler üzerinde hususî mührünün nümâyân olması demek olan bu tevhid telâkkisi objektiftir ve herkese açık bir mârifet ufkudur. Böyle

bir kabulün inkişafıyla, zâhirî sebeplerin gerçek mahiyetlerinin ortaya çıkması ve bütün esbab ve illetlerin Hazreti Müsebbibü'l-esbab karşısında mütelâşi olup gitmesi, aklın iç diyalektiğinin tamamen sükût etmesi ve artık delil, şahit, bürhan değil de, bunlarla hâsıl olan mânânın bir işrakla noktalanması ise, haslara ait bir tevhid tezahürüdür.. derinlik ve televvünü de hâlin ve zevkin enginliğine bağlıdır. Böyle bir noktayı ihraz eden sâlik, artık emareler ve işaretlerle değil de, vicdanındaki duyuş, seziş ve işrak sayesinde deliller ve işaretlere terettüp eden hususî iltifatlara müstağrak yaşar, iş'arlar, işaretler üstü Hazreti Şâhid-i Ezelî'nin, onun içine attığı ışıqla hep nûr düşünür, nûr konuşur, nûrla oturur-kalkar ve Hazreti Münevvirü'n-nûrun sübühât-ı vechiyle sürekli mahmur dolaşır. Deliller, bürhanlar, onun hâlinin dilini kullanma inkişafına erince, bir mânâda o da artık ne delil der; ne tevekkülde hâricî sebep arar ne de başka vesileler arkasında koşar; aksine, her şeyi O'nunla bilmeye, O'nunla görmeye, O'nunla tanıyıp O'nunla sevmeye ve görüp duyduklarını Onunla mârifete, aşka, şevke, cezb u incizâba çevirmeye başlar ve ömrünü "cem", "fark" arası gel-gitlerin dalgaları arasında sürdürür durur.

Bu nokta, her şeyin Hazreti Vacibü'l-Vücûd'a, ayne'l-yakîn seviyesinde zuhûr makamı olması itibarıyla, zâhirî sebepler bütün bütün silinip gitmeseler de, saâdet ve necat gibi önemli meselelere sebep olmaları görünümünü yitirir ve matlaşırlar. İman, tasdik, mârifet, muhabbet gibi bâtinî sebeplerin duyuluş ve hissedilişleri daha bir artarak ve derinleşerek devam eder. Onun içindir ki hakikî bir hak yolcusu, seyr u sülûk-i ruhânîde terakki ettikçe, ibadet ü taata karşı şehvet ölçüsünde bir düşkünlük göstermeye başlar.. mârifet ve muhabbeti arttikça, dua ve münâcatlarıyla coşar ve Hak dergâhının her zaman şakiyan bir bülbülü hâlini alır; oturur-kalkar ve kalbinin diliyle hep O'nu mırıldanır. Ama, ne burada durup öteleri temâşâ etmesi, ne de kuşlar gibi göklerde kanat çırpıp mesafelerle savaşması, onun mebdeden müntehâya mahviyet, tevâzu ve hacâlet içinde sürdürdüğü kulluktaki temkin ve âhengine asla zarar vermez.

Hazreti Vacibü'l-Vücûd'un zâtına tahsis buyurduğu tevhide gelince; o, evvelâ enbiya, sonra da asfiyâyâ mahsus bir mazhariyettir.. ve bizim için böyle bir mârifet ve zevk ufkunu tam idrak edip duymak da imkânsız gibidir; zira o, Rabb'in, kendi rubûbiyetine şâyeste ve "Allah'tan başka ilâh bulunmadığına şahit bizzat Allah'tır..." (Âl-i İmrân, 3/18)

"Allah o ilâhtır ki kendisinden başka ilâh yoktur. Hayy'dır, Kayyûm'dur..." (Bakara, 2/255)

"Allah'tır gerçek ilâh! O'ndan başka yoktur ilâh..." (Haşr, 59/22)

"Muhakkak ki Benim gerçek ilâh. Benden başka yoktur ilâh. O hâlde sen de yalnız Bana ibadet et." (Tâhâ, 20/14) gibi âyetlerle ifade buyurduğu "tevhid-i tâmm"ı, erbabının dupduru gönüllerine ifâzası ve onlara gönül dilleriyle bunu seslendirme imkânını bahşedip hususî bir tevhidle şereflendirmesi; şereflendirip o engin ihsanlarını, onların aczlerinin çehresinde daha bir derinleştirmesi, sonra da bu incelerden ince hususu, [4] مَا شَكَرْنَاكَ [6] , [5] مَا عَبْدْنَاكَ حَقَّ عِبَادَتِكَ يَا مَعْبُودُ , [7] مَا ذَكَرْنَاكَ حَقَّ ذِكْرِكَ يَا مَذْكُورُ gibi sözlerle bir mârifet mülâhazası, bir ibadet şuuru, bir acz u fakr tavrı, bir şevk u şükür iştiağıyla ifade ettirmesi büyük bir mazhariyettir. Ve onlardan olmayanın da bunu kavraması mümkün değildir. Nasıl mümkün olabilir ki bu, hususî bir mevhibedir ve hangi şart-ı âdiye bina edilirse edilsin, Hazreti Vehhâb'ın bir atıyyesidir; O'nun atıyyelerini de ancak matıyyeleri yüklenir ve temsil eder.

Böyle bir tevhidî, kâmil mânâda ancak enbiya-yı izâm ve asfiyâ-yı fihâm efendilerimiz duyup hissedebilirler; hissedebildiklerinin de ancak mezun oldukları miktarını fâşedebilirler. Asfiyâ o vadide her zaman at koşturur, kapalı motif ve sembollerle -hadlerinin elverdiği ölçüde- onu soluklamaya çalışır; daha gerilerdeki evliyâ ise, gerektiğinde onu kelâm-ı nefsiyle mırıldanır; ama bunların hepsi de, gereksiz yere hâl ve zevk ifşâsından fevkalâde sakınır; hatta fâşetmeyi ulûhiyet haysiyetine karşı irtikab edilmiş bir hata sayar ve ağıyara sır vermiş olmadan ötürü tir tir titrerler.

Herhalde böyle bir konuda, enbiya-yı izâmın mesajlarını yeterli bularak, mevzuu onların idrak ufkuna göre seslendirip ^[8] اَلْعَجْزُ عَنِ الْاِذْرَاكِ اِذْرَاكٌ itirafıyla hakikatin ilmini ve ehassü'l-havâssın tevhid telâkkisini Allah'a havale etmek en selâmetli yol olsa gerek.

İster akide açısından, ister tasavvufî zevk ve hâlin ifadesi olarak tevhidî en zirvedekilerin mülâhazası içinde düşünürken dahi, kat'iyen Hazreti Rûh-u Seyyidi'l-Enâm'ın rehberlik ve daire-i irşadının dışında kalmamaya çalışmak bir esastır; zira O'nun mişkât-ı nübüvvetinin dışında, en parlak ışıkların, en engin zevklerin ve en derin mârifetlerin dahi nefsanî birer zevk ve yalancı birer ziyâ olmaları ihtimalden uzak değildir.

Çelebizâde Abdülaziz Efendi'nin, İbrahim Hakkı Hazretlerinin: "Hüdâ Rabbim nebim hakka, Muhammed'dir Rasûlullah" şeklindeki manzum akidesi türünden "Gülşen-i Niyaz"daki mevzûn ifadeleri hem akide kitaplarındaki geleneğe hem de asfiyâ telâkkisine uygun olması itibarıyla, sözlerimizi böyle bir nazımla noktalamak istiyoruz:

"Vahdet-i zâtı eyleyüp tahkîk,
Etmişimdir sıfâtını tasdîk.
İlim, kudret, hayat, sem' u basar,
Zât-ı pâkinde oldular muzmer.
Gerçi zâtla kadîm oldu sıfât,
Ne sıfât zâttır ne de gayru'z-zât.
Aceze'l-vâsıfûne an sıfâtık,
Ma arafnâke hakka ma'rifetik.
Ehadiyette yok şebîh ü nazîr,
Mülkte hâcet-i müşîr ü vezîr..
Ne arazsın ne cism ü cevhersin,
Ne müteşekkil ne musavversin.
Yâni min haysü zâtihi'l-akdes,
Sıfât-ı Hak hemîn tecerrüd bes.
Sende yoktur eyâ Semî' u Mucîb,
Hadd ü add ü tecezzî vü terkîb.
Sana nisbetle yâ Aliyye's-şân,
Ne zamana itibarı var ne mekân..
Olmadı yok o ihtimal yine,
Ekl ü şurb ü libas ü nevm ü sine.
Pâktır dâmen-i celâlet-i Hak,
Şehvet isnad olunmadı mutlak.
Fer' ü asl ihtimalin eyledi sed,
Âyet-i "lem yelid ve lem yûled".

Lem yezel ü lâ yezâlsin bîşek,
Safha-i dîl bu itikada mihenk.
Hem evvelü bidâyet Ol'dur Ol,
Âhirü nihâyet de Ol'dur Ol.
Muhdis-i âlem O Zât-ı Kadîm,
Hem masnû-ı feyz ü fazl-ı amîm.
Eser-i sun'u âlem ü âdem,
Hükm-ü vefkinedir vücûd u adem.
Emr-i "Kün" le zuhûr etti tamâm,
Ulûî vü süflî cümle-i ecrâm.
Etmeseydi eğer feyz-i vücûd,
Bilinmezdi resm ü râh-ı şuhûd.
Hâlık-ı hayr ü şer cenâbındır,
Hem masdar-ı her fiâl bâbındır.
O'dur merkez-i hatâ vü sevâb,
O'na vâbestedir sevâb ü ikâb."

اللَّهُمَّ أَرِنَا الْحَقَّ حَقًّا وَارْزُقْنَا اتِّبَاعَهُ، وَأَرِنَا الْبَاطِلَ بَاطِلًا وَارْزُقْنَا اجْتِنَابَهُ، وَصَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ الَّذِي هُوَ وَسِيلَةُ التَّوْحِيدِ وَعَلَى
إِخْوَانِهِ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالْمُرْسَلِينَ ذَوِي التَّمَكِّينِ السَّيِّدِ.

Sızıntı, Kasım-Aralık 1998, Cilt 20, Sayı 248-249

- [1] Allah, senin aklına gelen her şeyin verâsındadır. (Bkz.: el-Herevî, er-Raddü ale'l-kâilîn bi vahdeti'l-vücûd 1/16, 90)
- [2] A'râf sûresi 7/59, 65, 73, 85; Hûd sûresi 11/50, 61, 84; Mü'minûn sûresi 23/23, 32
- [3] "(Allahım!) Sana isyan edeni biz terk ederiz." (el-Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ 2/210)
- [4] Seni hakıyla bilemedik ey Ma'ruf!
- [5] Sana hakıyla ibadet edemedik ey Ma'bud!
- [6] Ey her dilde meşkûr olan Allahım, Sana hakıyla şükredemedik!
- [7] Ey Mezkûr, Seni hakıyla zikredemedik!
- [8] İdrakten aciz kaldığını itiraf etmek gerçek idraktır

Paylaş 0

Tweetle

 Paylaş

Merken

Whatsapp

31 Ekim 1998 tarihinde hazırlandı.

 Yazdır

 e-Posta

<Önceki

Sonraki>

[Bize Yazın](#)

[Gizlilik İlkeleri](#)

[Telif Hakkı](#)

